CONTRIBUCIÓ A L'ESTUDI DEL LÈXIC DE VICENT FERRER

Josep Carles Laínez

1. INTRODUCCIÓ

Preguntar-se per, llegir o estudiar els sermons del dominic valencià Vicent Ferrer (Ciutat de València, 1350 - Vannes, 1419) té, per a nosaltres, a les acaballes del segle XX, una diferent perspectiva d'aquella que podria haver adoptat qualsevol investigador vint anys enrere. I ens expliquem. Com sempre sol succeir, el conflicte de llengües, siguen quines siguen, hi és present. I si no arriba a conflicte sí, almenys, a activitats de préstec, (per)vivència de paraules i d'expressions comunes a certa comunitat, a certa llengua o a un determinat diasistema lingüístic.

Situem-nos al segle XIV a València (al país global, no a la capital). Hi trobem dues llengües, que són les emprades en àmplies zones de l'antic regne: l'aragonès i el valencià. Durant els segles successius (a partir del segle XV, malauradament) la llengua aragonesa, vehicular en una gran part de l'occident valencià (en particular les contrades actuals de l'Alt Millars, l'Alt Palància, el Racó d'Ademús, Els Serrans, La Foya de Bunyol, la Vall de Cofrents i la Canal de Navarrés), anirà estant arraconada degut al progressiu pes del castellà (cosa que tampoc no deixarà d'ocórrer-li a l'occità de València entre les classes altes, com ja sabem), a la similitud entre els codis lingüístics aragonès i castellà, que aquest no compartia amb el valencià, i a l'absència d'una tradició literària de pes en la llengua pròpia d'Aragó (malgrat excepcions tan valuoses i impressionants como ara l'obra de Chuan Fernández d'Heredia, introduint el Renaixement a la nostra cultura per mitjà de l'Escola de Traductors d'Avinyó, el que demostra la unitat essencial de les terres d'oc). Tot açò comportà la desaparició progressiva de l'aragonès a València i, per suposat, també a l'Aragó on, cada vegada més, l'ímpetu del que seria amb el temps única llengua oficial a la Corona, anava empentant la llengua cap als Pirineus, situació en què es troba ara. Posteriorment, l'aparició del *baturrismo* en la literatura popular aragonesa, el complex de llengua baixa i el menyspreu de les classes intel.lectuals (els germans Argensola eren de zona aragoneso-parlant)

anaren minant la pobra estructura idiomàtica aragonesa. L'època contemporània ofereix l'oblit, la negació pràcticament de la seua existència i la consideració de la llengua aragonesa com a dialecte del castellà. Les conseqüències que se'n segueixen no són gens optimistes: la negació de qualsevol possible influència en altres llengües de major prestigi i volada (el català, per exemple).

Amb aquesta situació tan dramàtica, la dècada dels anys setanta va veure nàixer les primeres obres literàries amb pretensió estètica (s'ha de dir que la tradició literària, raquítica, empobrida i popular, no s'hi perdé mai, a l'Aragó), inaugurant el moviment que hom coneix amb el nom de *Renaxedura*. El 1978 es va constituir el *Consello d'a Fabla Aragonesa* i des d'aleshores ha vingut fent una importantíssima tasca de recuperació social i de reconeixement de la llengua, deixant les coses clares des d'un principi, tot i els *esplendores* d'antics imperis.

Per tot açò diem que la perspectiva dels *Sermons* de Vicent Ferrer no és la mateixa ara que fa vint anys: per què una paraula com *cuerpo* ha de ser castellanisme i no aragonesisme?, per què paraules conegudes sols a València (amb o sense la resta de català occidental) -i n'hi ha un muntó en els *Sermons*- són considerades com a catalanismes territorials i no com a aragonesismes? Aquestes dues preguntes són un exemple dels nous mètodes que hom pot prendre per tal de realitzar estudis lèxics de zones i èpoques on convivien unes llengües determinades (remarcant quines eren aqueixes llengües).

Aquest article ofereix una relació dels aragonesismes lèxics presents en l'obra en valencià de Vicent Ferrer, no compartits amb el castellà ni amb el català i que sovint han estat confosos amb castellanismes. A més, oferim el lèxic comú al català occidental i a l'aragonés, que ajuda a comprendre la unitat medieval del diasistema occità, i els tres mots localitzats que s'han atribuït tradicionalment al castellà però que poden ser d'origen aragonès.

2. LÈXIC

2.1. ARAGONESISMES

ACORRUCAR. ["que és vent fret e sech, e fa tremolar a hom les mans, e acorrucar les carns", I, 165. 29] (Del ll. *corrugāre,* arrugar, corrugar, i de l'anteposició del prefix a-) v.intr. "Acurrucar-se, encon-

gir-se" (Schib s.v. ACORRUCAR). És mot general *acurrucár*(-se) en les llengües hispàniques (DCECH s.v. ACURRUCARSE). El DCVB en dóna els significats d'*ajupir-se* i d'*acovardir-se*. El DECLC remet al DCECH, on es considera ACORRUCAR com a arcaisme (DCECH s.v. ACURRUCARSE). El DRAE i el DGLG no arrepleguen la variant ACORRUCAR. El mot ACORRUCAR es documenta a Chistén (DA s.v. ACORRUCARE), Bielsa (DA i Badia Margarit s.v. ACORRUCATO) i a la localitat de Plasenzia d'o Mon (*Fuellas* 29 s.v. ACORRUCAR). La localització a l'Alt Aragó d'aquesta veu ens empeny a considerar-la un aragonesisme introduït en valencià. Al sud d'Aragó ens ha estat impossible trobar documentat ACORRUCAR. Gret Schib deia que "a València viu encara la variant *acurrucar-se*, "encongir-se"", igual, doncs, a la forma castellana. Desconeixem la data fins la qual ha perviscut la forma ACORRUCAR a València i si el tancament de la /o/ (> /u/) es va produir per influència castellana després de perdre qualsevol tipus de relació amb la llengua aragonesa.

AGORA. ["**agora**, de les misèries del peccat parle lo tema", III, 168. 25] (Del ll. *hac hora*, en aquesta hora) adv. "Ara" (Schib s.v. AGORA). El DRAE constata aquesta veu com a arcaisme i "hoy vulg." (DRAE s.v. AGORA). Ni el DCVB, ni el DECLC ni el DGLC recullen aquest mot. En espanyol, al català "ara" li correspon "ahora" (ant. "agora"). AGORA és l'adverbi normatiu en aragonès per al català "ara". És mot general a tot Aragó i a contrades valencianes, com ara la de l'Alt Palància (Laínez s.v. AGORA). Està documentat a Echo (Bayo Bueno s.v. AGORA), Chaca (DDPA s.v. AGORA), Bielsa (Badia Margarit s.v. AGORA), Aragüés (González s.v. AGORA) i Ansó (Moncayola s.v. AGORA). Per a Gret Schib es tracta d'un "castellanisme ocasional". Nosaltres no podem considerar-lo un castellanisme per les següents raons: 1. Trobem AGORA dins d'un discurs en català, sense possibles referències a què es tracta d'un missatge pensat en castellà (com sí passa en d'altres indrets dels *Sermons*). 2. El segle XIV la llengua aragonesa era usual a les contrades valencianes de parla castellana avui. 3. El mot AGORA en aragonès està documentat des d'antic i, per tant, no és cap vulgarisme (González s.v. AGORA i DCECH s.v. HORA).

ALÇAR. ["Una vegada hun burgès tenie hun capó e tramès-li'n una anqua, e quan la li hagueren portada, ja ell ere en la fi del dinar, e prengué-la e féu-la **alçar**", III, 156. 9] (Del ll. **altiāre*, d'*altus*, alt) v.tr. "Desar" (Schib s.v. ALÇAR). El DRAE en dóna, en l'accepció número 14, els següents significats: "Recoger, guardar, ocultar". El DCVB, per a la definició d'"Estojar, posar una cosa a un lloc on estiga ben guardada" (DCVB s.v. ALÇAR) a soles dóna exemples valencians, així com fa el DECLC, el qual constata que ALÇAR, amb l'accepció de *desar,* és valenciana (DECLC s.v. ALT). El DGLC no recull ALÇAR amb el significat de *desar.* Gret Schib deixa constància d'aquest mot ja en valencià antic. Per a nosaltres no hi ha cap dubte que es tracta d'un aragonesisme. És comú a tot Aragó i el tenim registrat a Echo (DDPA s.v. ALZAR), a la província de Terol (Altaba s.v. ALZAR) i a Caudiel, l'Alt Palància (Laínez s.v. ALZAR). El fet que siga conegut, dins de la llengua catalana, especialment a València amb aquest significat ens fa pensar en un préstec des de l'aragonès quan aquest encara s'estenia pel sud.

[BANDO]. ["De ira, quantes morts, quants *bandos,* quantes qüestions!", III, 24. 29] (De l'arag. *bando,* i aquest del gòt. *bandwo,* signe, bandera) m. "Facció, parcialitat, partit" (DGLC s.v. BÀNDOL). El DRAE ha introduït també aquest mot, donant-ne la següent definició: "Facción, partido, parcialidad" (DRAE s.v. BANDO). El DCVB fa provenir els catalans BANDO i bàndol del "castellà (...) introduït a la nostra llengua ja en el segle XIII" (DCVB s.v. BANDO). Per a Gret Schib es tractava d'un "castellanisme molt antic" (Schib s.v. BANDO). Diferent és l'opinió de J. Coromines, encara que no diu les coses tan clarament com voldríem: afirma que el mot BANDO nasqué "en les terres d'Aragó" i que "a causa del gran desenrotllament de les banderies en els ss. X-XII en la zona navarro-aragonesa, és aquesta forma la que aviat (...) es generalitzà en les llengües catalana i castellana" (DECLC s.v. BANDO). Si la forma BANDO va nàixer a Aragó abans del segle X, no hi ha una altra possibilitat que la seua condició de mot propi de la llengua aragonesa, estant les formes castellana i catalana manlleus d'aquella.

[**BARSA**]. ["aquell qui vol córrer: primo talle les **barces**"] (Del ll. *virgea,* de vares). f. "Esbarzer" (DECLC s.v. BARSA). El DCVB dóna la localització de BARSA en indrets pertanyents al català occidental (DCVB s.v. BARSA). El DRAE recull aquesta paraula com a aragonesa (amb el consegüent fonema /θ/ en compte de /s/ (DRAE s.v. BARZA) i el DGLC no l'arreplega. Gret Schib ens diu que és un mot "típic del català occidental i de la seua prolongació valenciana" (Schib s.v. BARSA). En llengua aragonesa es documenta a Agüero, A Fueba, Peralta d'a Sal, Chistén (DA s.v. BARZA), Torla, Bielsa, Graus, Berbegal (DDPA s.v. BARZA), Benás (DDPA s.v. BARSA), Aragüés (González s.v. BARZA) i Bielsa (Badia Margarit s.v. BARZA). Podria tractar-se perfectament d'un préstec aragonés al català, igual com ha passat a l'espanyol. Si açò no fos cert, hauríem de pensar, novament, en una base lèxica comuna per a l'aragonès i el català occidental.

[**CATAR**]. ["**cata** aquí que misèria", III, 168. 27] (Del ll. *captāre,* agafar, buscar) v.tr. "Mirar" (Aragüés s.v. CATAR). Cap dels tres diccionaris catalans (DCVB, DECLC, DGLC) recull aquesta forma. El DRAE sí, però indicant-ne l'antiguitat i el poc ús, amb aquest significats: "Ver, examinar, registrar" i "Mirar, fijar la vista en un objeto" (DRAE s.v. CATAR). Per a Gret Schib es tracta d'un "castellanisme sense arrel en la llengua parlada" (Schib s.v. CATA). Per a nosaltres es tracta d'un aragonesisme, documentat des d'antic (DA s.v. CATAR), d'àmplia vigència en la llengua actual i acceptat com a normatiu.

[**GAIATA**]. ["Veus que David pres **gayata**"] (Del ll. *caia,* crossa) f. "Bastó que usen els pastors encorbat en la seva part posterior" (DGLC s.v. GAIATA). El DCVB a soles ens ofereix exemples occidentals d'aquest mot (DCVB s.v. GAIATA). El DRAE considera GAIATA (esp. *gayata*) aragonesisme, i li contraposa el castellà *cayada* (DRAE s.v. GAYATA). Per a Gret Schib és valencià, provinent "sens dubte d'un mossarabisme" (Schib s.v. GAIATA). El DECLC ens diu que és "impossible pensar en un manlleu castellà" i que la paraula pot deure's a la influència d'Aragó (DECLC s.v. GAIATA). En aragonès està documentat *gayata* a Ansó (Moncayola s.v. GAYATA), Benás (DDPA s.v. GAYATA), Sogorb (Torres s.v. GAYATA), Monegros (*Fuellas* 34 s.v.

GAYATA), Billar d'o Salz (*Fuellas* 63 s.v. GAYATA) i a tota la província de Terol (Altaba s.v. GAYATA). No acceptem, evidentment, la filiació mossàrab que proposa Gret Schib, car aquesta possibilitat més que una proposta raonada sembla un calaix de sastre per introduir qualsevol paraula que se'n surta dels cabdals normals en la filologia de les últimes dècades. Per a nosaltres no és un altra cosa que un préstec més de l'aragonès, puix així la considera, d'altra banda, la RAE a més d'estar estesa per tot el domini aragonès.

ONSO. ["E tu, de luytar? Hun **onso** te'n vençrà", I, 154. 19; "Car la bèstia ha major fortalea que tu: l'**onso** te luytarà", III, 61. 32] (Del ll. *ursu,* mat. sign., amb el pas de *r* a *n* per influència de la *n* de l'article indeterminat, cf. Coromines, RFH, 4) m. "Ós" (DCVB s.v. ONSO). El DCVB sols dóna exemples del català occidental per al nostre mot (DCVB s.v. ONSO). El DECLC constata l'aparició freqüent d'ONSO en textos valencians i l'extensió que té en aragonès (DECLC s.v. ONSO). El DCECH remet a l'any 1200 aproximadament la primera documentació d'ONSO en llengua aragonesa; d'altra banda, aventura la possibilitat que ONSO, en català, puga ser un préstec mossàrab o aragonès, tot i pensar també en la possibilitat que es tracte d'una forma creada per analogia amb el plural *onsos*; afirma també que no és forma exclusivament aragonesa, ja que pertany també al judeocastellà (DCECH s.v. OSO). El DRAE i el DGLC no recullen aquest mot. Per a Gret Schib és una "forma probablement mossàrab". ONSO es documenta a Ansó, Bielsa, Bolea, Biescas, Echo, Loarre, Pandicosa, Torla i Chistén (DA s.v. ONSO). Per a nosaltres és un aragonesisme sense necessitat d'aventurar hipòtesis. El fet que siga un mot estès per tot arreu del domini lingüístic aragonès, que arribe fins i tot a Navarra i que el DCECH considere la possibilitat que siga un préstec aragonès ens fan reafirmar-nos en la nostra consideració.

PARDINAL. ["lo cors no deu ésser soterrat en cimintiri sagrat, sinó al **pardinal**", III, 185. 11] (Del ll. **parietīna*, de *parĭes*, *-ētis*). m. "Lloc on hi ha hagut una casa i ha quedat en ruïnes" (DECLC s.v. PARET). Ni el DCVB ni el DGLC recullen aquest mot. El DRAE recull, com a pròpia d'Aragó, la veu *pardina*, i en dóna aquest significat: "Monte de

pasto con corrales o tenadas, paradina" (DRAE s.v. PARDINA). Per a J. Coromines la veu *pardina* s'estengué cap als Pirineus aragonesos i gascons, amb la qual cosa el mot seria plenament català (DECLC s.v. PARET), opinió completament oposada a l'expressada al DRAE i a Schib, qui, per única vegada en tot el seu estudi, admet la possibilitat que la nostra veu siga un aragonesisme: "Mot no documentat, el qual sembla un aragonesisme" (Schib s.v. PARDINAL). Fa procedir la paraula del llatí *pratina,* i aquesta de *pratu*. En aragonès trobem documentat *pardina* a Echo i Chaca (DDPA s.v. PARDINA) i a la província de Terol (ALTABA s.v. PARDINA). No hem trobat enlloc PARDINAL. Joan Coromines assenyala l'existència d'una forma *pardinyal,* amb palatal /n̬/, a Lleida, d'evolució pròpia, ja que és impensable un origen gallego-portuguès. La nostra forma és problemàtica, i potser una de les raons pel que fa als dubtes que presenta siga la desconsideració de les possibles aportacions de l'aragonès cap a les seues veïnes.

[PUNXAR]. ["si.l **punchen** ab una agulla"] (Del ll. *punctiare*, de *punctus*) v.tr. "Ferir amb punxa" (DCVB s.v. PUNXAR). El DCVB sols en dóna exemples valencians (DCVB s.v. PUNXAR). El DECLC assenyala que la data més antiga és sant Vicent i que "durant molt de temps el trobem documentat només en terra valenciana" (DECLC s.v. PUNXAR). El DGLC i el DRAE arrepleguen aquest mot. Gret Schib remarca que J. Coromines ha insistit "sovint en l'origen valencià i mossàrab d'aquest mot" (Schib s.v. PUNXAR). El verb *punchar* el trobem documentat en aragonès a Ansó, Bielsa, Echo (DDPA s.v. PUNCHAR), Sogorb (Torres s.v. PUNCHAR), Billar d'o Salz (*Fuellas* 63 s.v. PUNCHAR), Caudiel (Laínez s.v. PUNCHAR) i al diccionari del segle XIX de Mariano Peralta (Peralta s.v. PUNCHAR). O siga, que ens sembla molta extensió la del castellà ("Extensió de la varietat *punchar* del castellà avui fins a Bielsa", DECLC s.v. PUNXAR) per a una veu completament aragonesa, documentada des de les zones on l'aragonès és encara llengua habitual (els Pirineus) fins a indrets on es parla una mena d'aragonès residual, ja al mateix Aragó, ja a la Valéncia d'arrels aragoneses fronterera (l'Alt Palància, l'Alt Millars...). Si el mot no és d'origen comú per a les tres llengües, a soles ens queda considerar la possibilitat que tant el *punchar* castellà com el *punxar* valencià siguen manlleus de la llengua aragonesa.

2.2. ARAGONESISMES-CATALANISMES

[**ACAÇAR**]. ["Hun hom ere hun dia, que l'**acaçaven** los enemichs", III, 305. 28] (Del ll. vg. **captiare*, tractar d'agafar, de capturar, deriv. del ll. *capĕre*, agafar) v.tr. "Perseguir insistentment, afanyar-se a obtenir" (DGLC s.v. ACAÇAR). El DCVB a soles cita exemples valencians d'aquesta paraula (Jordi de Sant Jordi, *Lo procés de les olives*, Ausiàs March, Teodor Llorente) i fila més prim en la definició: "Encalçar; perseguir algú, corrent darrera ell." (DCVB s.v. ACAÇAR). El DECLC estèn l'àmbit d'ACAÇAR (en dóna exemples valencians també) i diu que és "usual a la Pobla de Segur (...) i Tortosa" (DECLC s.v. CAÇAR). Ni el DCECH ni el DRAE recullen aquest mot. Gret Schib el tradueix per "perseguir, empaitar, encalçar" i aclareix: "el mot viu encara en valencià, mentre que *encalçar* (...) s'ha perdut" (Schib s.v. ACAÇAR). La variant *acazar* (amb fricativa sorda interdental /θ/ en lloc d'alveolar /s/) és viva a Osca, amb el significat de "perseguir de cerca" (DA s.v. ACAZAR) i a la Ribagorça aragonesa (Estadilla) -amb pèrdua de la *-r* final de l'infinitiu pròpia del dialecte- amb el significat d'"alcanzar, perseguir" (DA s.v. ACAZÁ), igual en els dos casos a la forma catalana. El fet que el mot siga propi de la ciutat d'Osca i de la Ribagorça (és a dir, de dos complexes dialectes de l'aragonès -l'oriental i el meridional-) així com la presència en la varietat occidental del català fan suposar un lèxic primitiu comú a l'aragonès i al català occidental, si no un préstec de l'u cap a l'altre. La primera documentació d'aquesta veu és en el nostre autor, el 1413 (DECLC s.v. CAÇAR).

ACÍ. ["E què voleu vós **ací,** en Leó?", IV, 86. 26; "Item, havem **ací** altra moralitat", IV, 289. 27] (Del ll.vg. *eccum hīc*, combinació d'*eccum*, "vet ací", emprat com a partícula emfàtica, i *hīc*, ací) adv. "En el lloc on és el qui parla" (DGLC s.v. ACÍ). El DCVB i el DECLC el donen com a català. El DCECH i el DRAE no recullen aquesta veu. El mot ACÍ està documentadíssim en Vicent Ferrer. El motiu pel qual portem ací aquest mot no és per considerar-lo aragonès, sinó pel fet de ser compartit en un àmbit major del que suposa la llengua catalana. Es troba documentat a Benabarre (a la Franja aragonesa) i a Benás (dialecte oriental de l'aragonès) (DA s.v. ASÍ) i és terme comú al gascó (DDPA s.v. ASÍ). Gret Schib únicament assenyala la pervivència

d'ACÍ a València, on s'ha perdut *aquí* (cosa també constatada pel DCVB s.v. ACÍ). I és justament aquest fet, la pèrdua d'*aquí* a València (majoritàriament), quan es forma compartida pel castellà, el que volem ressenyar. Degut al grau de castellanització dels dialectes centrals del valencià, no hauria estat gens estranya l'adopció de la paraula *aquí*, la qual és usada indistintament per Vicent Ferrer. El fet que no haja estat així podem sens dubte relacionar-lo amb allò esmentat adès: l'existència d'*ací* en alguns dialectes de l'aragonès i en gascó (per deixar fora de la nostra consideració la forma llenguadociana *aicí*). Açò no deixa de ser una hipòtesi, però no es podria pensar en la pervivència d'*ací* en valencià per la influència de l'aragonès? O potser dit d'una altra manera: no hi ha entre valencià, aragonès i occità un *continuum* lingüístic que arrela en un mateix diasistema aquestes tres varietats?

ALBARDAR. ["ne tenir mercat, ne fira, ne fer enquants, ni **albardar**", I, 22. 18; "que no lexem **albardar**", I, 191. 33; "així com dehie hores, al moço: **Albarda**!", III, 11. 8] (D'*albarda*, i aquesta de l'àrab *al-barḍ<a*, mat.sign.) v.tr. "Posar l'albarda (a una bèstia)" (DGLC s.v. ALBARDAR). Ens trobem amb un mot comú a l'aragonès, castellà i català. És mot acceptat pel català com a propi, i amb àmplia extensió (DCVB s.v. ALBARDAR i DECLC s.v. ALBARDA), estant el text vicentí la primera documentació del mot en català (Schib s.v. ALBARDAR). El DRAE recull aquesta veu, estant el *Fuero de Alcalá* (1238-1247) la primera documentació en castellà (DCECH s.v. ALBARDA). És molt usada aquesta forma en els *Sermons* de Vicent Ferrer. El mot, en aragonès, està documentat a Almudébar i Benás (DA s.v. ALBARDAR), a Sogorb (Torres s.v. ALBARDAR) i a la província de Terol (Altaba s.v. ALBARDAR), tot i que aquest últim autor considera castellana l'esmentada paraula. Castellanisme, aragonesisme o mot autòcton? Els documents i l'abundant ús ens fan pensar en l'autoctonitat d'*albardar*, comú a les tres, això sí, degut al seu origen àrab.

[**BANYAT**]. ["si vós voleu metre foch a hun feix de llenya que sie humida o *banyada*", I, 135. 12] (De *bany*, i aquest del ll. *balnĕum*, mat.sign.) adj. "Mullat" (Schib s.v. BANYAT). El DCVB en dóna el significat de *mullar* com a segona accepció (DCVB s.v. BANYAR). El

DECLC documenta banyar amb el sentit de *mullar* en el *Llibre del Consolat* (DECLC s.v. BANYAR). El DCECH, el DGLC i el DRAE no recullen aquest significat. Per a Gret Schib és un "sinònim de mullat especialment viu a València" (Schib s.v. BANYAT). *Bañar,* amb el significat de *mullar* es documenta a tota la Franja, a més d'Occitània (DA s.v. BAÑAR) i, ja dins de l'aragonès, a Benás (DA s.v. BAÑASE) i Bielsa (Badia Margarit s.v. BAÑÁRSE). Novament ens trobem amb una paraula que connecta el valencià amb l'aragonès i l'occità estricte.

BUSCALLA. ["O si tu vols encendre foch, pendràs una **buscalla**", I, 275. 32] (De *buscallar*, derivat del germ. **būsca*, llenya per cremar) f. "Tros de branquilló molt prim que serveix per cremar" (DCVB s.v. BUSCALLA, documentat a Benassal i Morella amb aquest significat). El DCVB i el DECLC constaten la pertinença d'aquesta veu a la llengua catalana, sense necessitat de pensar en un possible préstec. El DRAE no recull aquesta forma. Per a Gret Schib és propi de València i Mallorca (Schib s.v. BUSCALLA). Nosaltres no posem cap objecció a que aquesta paraula siga pròpia del català. De tota manera volem assenyalar la documentació d'un *buscailla* en aragonès antic (DA s.v. BUSCAILLA), això sí, amb el significat de "boscaje, bosquecillo", no arreplegat pel DECLC ni pel DCVB en cap de llurs quatre accepcions. Potser siga un catalanisme en aragonès?

COMPANATGE. ["si lo pa és tan bo, quin deu ésser lo **companatge**?"] (Del b.ll. *companagium*) m. "La vianda que es menja a més del pa" (DGLC s.v. COMPANATGE). El mot és propi de totes les variants catalanes (DCVB s.v. COMPANATGE). Per a Gret Schib "és un mot que encara viu avui al valencià i que, fins i tot, ha estat pres per l'espanyol" (Schib s.v. COMPANATGE). Així trobem el mot *companaje* en espanyol, encara que no el considera com a manlleu català, sinó com a provinent directament del llatí tardà (DRAE s.v. COMPANAJE). El DECLC afirma: "Segurament des del català es degué estendre a gran part de les valls alt-aragoneses. Com a Bielsa" (DECLC s.v. PA). El mot *companache* es documenta, a més de Bielsa, a Almudébar (DA s.v. COMPANACHE). Novament un mot comú a l'aragonès, sense necessitat de recórrer a préstecs catalans.

CORDER. ["Lo **corder** coneix la mare entre .D. en lo bel", I, 23. 26] (Del ll.vg. *cordarius*, der. de *cordus,* tardà) m. "Anyell" (DGLC s.v. CORDER). Per al DCVB ens trobem davant un castellanisme per les següents raons: "1. Per la carència de documentació de *corder* anterior al segle XV; 2. Per la varietat *cordero* que apareix ja a documents catalans d'aquell segle; 3. Per l'àrea de difusió del mot *corder,* que domina la regió occidental de Catalunya i el País Valencià, o sia, les regions catalanes més influïdes pel castellà." (DCVB s.v. CORDER). Per a Gret Schib no és cap castellanisme, sinó un "mot valencià autòcton" (Schib s.v. CORDER), avançant allò que més tard dirà Joan Coromines: "es pot descartar que *corder* sigui manllevat del castellà." (DECLC s.v. CORDER). Coromines, a més de descartar una filiació castellana, dóna *corder* com a propi del català occidental i del valencià (DECLC s.v. CORDER). La forma *corder* la trobem documentada a Chistén (DA s.v. CORDÉ) i a Bielsa (Badia Margarit s.v. CORDER). Novament podem pensar en un lèxic comú a l'aragonès i al valencià, que aquesta volta s'estén també al castella.

MORRO. ["Oo quiny **morro** ne féu", III, 156. 6] (D'or.inc) m. "Llavi" (DCVB s.v. MORRO). Per al DCVB és un terme familiar (DCVB s.v. MORRO). Per al DGLC és un terme despectiu (DGLC s.v. MORRO). Per al DRAE correspon a un tipus especial de llavis (DRAE s.v. MORRO). Per a Gret Schib és un mot comú a València i a les illes Balears, on no s'accepta la forma culta *llavi* (Schib s.v. MORROS). Per al DECLC ens trobem amb un "mot comú a les tres [sic] llengües romàniques de la Península" (DECLC s.v. MORRO). En aragonès tenim documentat *morro* a Ansó i Bielsa (DDPA s.v. MORRO). Per l'extensió de la forma, però també pel matís despectiu que tenim en Vicent Ferrer (habitual en algunes zones de l'aragonès), hem d'incloure aquesta veu dins les formes aragoneso-catalanes.

[**ORONETA**]. ["lo rossinyol a miga nit, les **oronetes** abans del dia", I, 115. 25] (Del ll. *hirunditta*, dim. d'*hirundo*) f. "Oreneta" (Schib s.v. ORONETA). Tots els diccionaris catalans recullen aquesta forma al costat de l'oriental *oreneta,* donant-la com a pròpia del valencià. El DCVB a soles en cita localitats valencianes i una variant /ɔrɔnɛ́tə/a

Mallorca (DCVB s.v. ORONETA). El DECLC diu del mot que és usat a València (DCVB s.v. ORONETA). D'altra banda, ni el DRAE (per no ser mot castellà) ni el DGLC (imaginem que per no ser oriental) l'arrepleguen. Novament podem trobar en aquest mot la influència de les terres d'Aragó, i ens basem per a dir açò en la documentació que a la província de Terol trobem d'ORONETA (Altaba s.v. ORONETA). No és massa casualitat que la forma comuna a València es puga sentir també a l'Aragó? Tenim aquí una nova mostra de la contínua influència que el valencià ha rebut de l'aragonès, a voltes des del nord i compartida amb les modalitats del català occidental, unes altres vegades des del sud i amb evolucions solament a València.

RABOSA. ["que si ara vós sou lop o **rabosa**", I, 41. 17] (De *rabo*, cua, i aquest del ll. *rapum*) f. "Guineu" (DGLC s.v. RABOSA). El DCVB sols ens dóna exemples valencians i localitzacions occidentals per a aquest mot (DCVB s.v. RABOSA). El DECLC constata l'extensió del terme rabosa fins a l'Aragó i que és comú al *raposa* castellà i portuguès. Formula la hipòtesi d'una "herència del mossàrab en totes tres llengües" (DECLC s.v. RABOSA). Gret Schib únicament assenyala que "rabosa és la denominació de la *guineu* a València i altres contrades." (Schib s.v. RABOSA). En llengua aragonesa trobem la nostra veu documentada a Benás, Bielsa i Fanlo (DDPA s.v. RABOSA), Chistén (Mott s.v. RABOSA), Salas Altas (*Fuellas* 18 s.v. RABOSA), Billar d'o Salz (*Fuellas* 63 s.v. RABOSA), a Caudiel (Laínez s.v. RABOSA) i a la província de Terol (Altaba s.v. RABOSA). Com veiem, doncs, és mot estès per tot Aragó, amb sonora /b/ en compte de sorda /p/ que té el castellà. Si no volem pensar en un manlleu de l'aragonès al castellà ni al català, per raons òbvies, sí podríem afirmar que ens trobem davant d'un mot comú a quatre de les llengües de la península ibèrica (que sapiguem), comú, com ens diu Coromines, degut a l'origen mossàrab.

[**RASTRAR**]. ["los uns escorxats, escapçats, **rastrats**"] (De *rastro*, i aquest del ll. *rastrum*) v.tr. "Arrossegar" (DCVB s.v. RASTRAR). Per al DCVB aquest mot és un castellanisme, cosa que segueix Gret Schib, però avançant-ne la data d'aparició, ja que el DCVB donava L'*espill*

com a primera documentació (Schib s.v. RASTRAR). En castellà, la forma RASTRAR es troba en desús (DRAE s.v. RASTRAR) i el DGLC no la recull. Pel que fins ara semblava, era clara l'adscripció d'aquest mot a la llista de castellanismes. Però fixem-nos el que diu J.Coromines: "De rastro es va formar en castellà arrastrar (...); un derivat paral.lel *rastrar* va existir en català, en el període arcaic (...). Almenys la variant *rastrar* persistí un poc més en autors valencians o occidentals." (DECLC s.v. RASTRE). La forma RASTRAR en aragonès la tenim documentada a Echo, Embún, Jabierregay, Siresa i Urdués (DA s.v. RASTRAR). L'existència d'aquesta forma en aragonès, l'afirmació de J. Coromines ("No és veritable que el mot fos manllevat del castellà", DECLC s.v. RASTRE) i la dada de la persistència en, justament, escriptors de les variants occidentals del català, ens fan pensar de nou en la possibilitat que, si el mot RASTRAR fos préstec, haguera estat pres des de l'aragonés i no des del castellà. Si el mot RASTRAR és català autòcton (encara que sols de l'occidental), ressenyem novament un lèxic comú a aragonés i català (occidental).

2.3. ARAGONESISMES-CASTELLANISMES

DOMINGO. ["lo escut nos donà ja en lo primer domingo per rahó del dejuni de Jesucrhrist"] (Del ll. *dominĭcus* [*dies,* dia] del Senyor) m. "Diumenge" (Schib s.v. DOMINGO). Cap dels tres diccionaris catalans recull aquest mot. El DRAE, com a paraula pròpiament castellana, sí (DRAE s.v. DOMINGO). Per a Gret Schib és un "castellanisme isolat". Sembla que es tracta d'un castellanisme, però volem apuntar que la llengua aragonesa actual a soles coneix la forma DOMINGO majoritàriament, encara que en zones frontereres puguem escoltar *demenche/dimenche* (a Benás) o *dominche* (a Graus) i que la forma *domenge* està documentada en aragonés antic (DA s.v. DOMINGO). És sens dubte un mot comú a l'aragonés i al castellà i, per tant, el préstec pot haver vingut de qualsevol d'aquestes dues llengües.

[GANADO]. ["tots los béns: camps, vinyes, **ganados**", III, 185. 32] (De *ganar,* i aquesta del germ. *waidanjam,* collir una collita) m. "Ramat" (Schib s.v. GANADOS). El DCVB dóna la forma GANADO com a castellanisme (DCVB s.v. GANADO). El DECLC i el DGLC no

recullen aquesta forma. El mot propi per a l'espanyol és la mateixa veu (DRAE s.v. GANADO). Gret Schib el considera com a castellanisme i, segons Germà Colon, l'explica "pel contacte amb Aragó" (Schib s.v. GANADOS). En aragonés, la forma comuna és GANADO, encara que amb la desaparició de /-d-/ intervocàlica i velarització de /-o/ (>/-u/) final: ganau. També trobem la forma *ganato,* amb ensordiment de /-t-/ intervocàlica, a Pandicosa (DA s.v. GANATO). Ens trobem amb una forma que pot vindre directament de l'aragonés, sense necessitat de pensar que el castellà estigués pel mig.

TRIGO. ["e devie a son senyor cent caffiços de **trigo**", III, 132. 22] (Del ll. *tritĭcum*) m. "Blat" (Schib s.v. TRIGO). El DCVB, el DECLC i el DGLC no consideren aquest mot com a propi de la llengua catalana. El DRAE sí el recull, ja que pertany també al castellà (DRAE s.v. TRIGO). Per a Gret Schib és un "castellanisme emprat, potser només per sant Vicent" (Schib s.v. TRIGO). TRIGO és molt usual a l'aragonés, documentat a Exea, Echo, Osca (DA s.v. TRIGO) i Chistén (Mott s.v. TRIGO). El mot pot ser préstec de l'aragonés i no del castellà

4. CONCLUSIONS

Amb aquest article hem pretès d'esbrinar el número i l'origen de les veus no catalanes que podem trobar en els *Sermons* de Vicent Ferrer. Deixant a banda els castellanismes clars i indubtables, llistats ja per Gret Schib al seu llibre *Vocabulari de sant Vicent Ferrer*, la resta de vocables sí era molt més problemàtica, atès que no s'hi considerava l'aportació d'una llengua vehicular a València durant aquell temps: l'aragonès. És així com hem establert un llistat d'aragonesismes-catalanismes, és a dir, de mots que poden haver entrat al català occidental (al valencià en alguns casos) per influència de l'aragonès, o a l'inrevés, préstecs catalans a l'aragonès.

En la secció corresponent als aragonesismes-castellanismes, creiem que fem una contribució a l'estudi de les llengües en els *Sermons,* ja que mai no s'havia aventurat la hipòtesi de considerar les paraules *domingo, ganado* i *trigo* com a aragoneses.

Per últim, i és el que ha estat focus principal del nostre treball (al capdavall tot allò relacionat amb l'aragonès i la seua influència en el català), tenim els aragonesismes, on sí fem propostes segures, algunes tal volta arriscades, però que jutgem s'han de considerar.

La llengua de Vicent Ferrer és plenament occitana, amb mots no occitans, els quals s'integren al discurs perfectament (no hi comptem les frases senceres en castellà -o aragonès-). D'altra banda, també es registren característiques valencianes (desinències dels verbs en -e, la tercera persona del singular, etc.).

Pensem que estudis més acurats i més plausibles de la realitat lingüística de la totalitat del diasistema occità, ajudaria a entendre el perquè de les comunicacions, dels préstecs lèxics i de la consciència de comunitat que llavors existia. El valencià i l'aragonès no són parles allunyades i d'esquena, sinó possiblement dues de les varietats occitanes més pròximes i amb major òsmosi de totes, sobretot si atenem algunes de les variants dialectals, com l'apitxada, on la influència de l'aragonès fou decisiva per a la seua configuració.

5. BIBLIOGRAFIA

Diccionari català-valencià-balear (=DCVB).

ALTABA ESCORIHUELA, José, *Palabras locales, comarcales y regionales,* Saragossa, edició de l'autor, 1985. (= ALTABA).

ALVAR, Manuel, "Repertorio ansotano. Encuestas de 1950", in *Archivo de Filología Aragonesa,* XXII-XXIII (1978), pp. 21-48.

ANDOLZ, Rafael, *Diccionario aragonés,* Saragossa, Librería General, 1984². (= DA).

BADIA MARGARIT, Antonio, *El habla del valle de Bielsa,* Barcelona, Instituto de Estudios Pirenaicos, 1950. (= BADIA MARGARIT).

BAYO BUENO, María Luisa, *La comedia chesa "Qui bien fa nunca lo pierde", de Domingo Miral. (Estudio lingüístico),* Saragossa, Institución Fernando el Católico, 1970. (= BAYO BUENO).

CASTRO MERINO, Andrés, "Bocabulario de Billar de o Salz (Baxo Aragón)", in *Fuellas,* 63 (1988), pp. 9-12. (= CASTRO).

COROMINES, Joan, *Diccionario crítico etimológico castellano e hispánico,* Madrid, Gredos, 1980-1983, 5 volums. (= DCECH).

COROMINES, Joan, *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana,* Barcelona, Curial,

1983. (= DECLC).
FABRA, Pompeu, *Diccionari general de la llengua catalana,* Barcelona. (= DGLC).
GÓMEZ CASAÑ, Rosa, *Aproximación a la historia lingüística del Alto Palancia entre los siglos XIII y XVI,* Sogorb, Excm. Ajuntament de Sogorb, 1988.
GÓMEZ CASAÑ, Rosa, La *"Historia de Xérica" de Francisco del Vayo. Edición y estudio,* Sogorb, Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Segorbe, 1986.
GONZÁLEZ GUZMÁN, Pascual, *El habla viva del valle de Aragüés,* Saragossa, Instituto de Estudios Pirenaicos, 1953. (= GONZÁLEZ).
LAÍNEZ, Josep Carles, *"Lesico aragonés repuyal de Caudiel* (Alto Palanzia, València)", inèdit. (= LAÍNEZ).
LÓPEZ SUSÍN, Chusé Inazio, "Lesico de Plasenzia d'o Mon (Semontano) no replegau n'o Dizionario d'Andolz", in *Fuellas,* 29 (1982), pp. 8-11. (= LÓPEZ).
MONCAYOLA SUELVES, Santiago - VICÉN PÉREZ, Ana Cristina, *Bocabulario de l'ansotano,* Osca, Consello d'a Fabla Aragonesa, 1991. (= MONCAYOLA).
MOTT, Brian, *El habla de Gistain,* Osca, Instituto de Estudios Altoaragoneses, 1989. (= MOTT).
NAGORE LAÍN, Francho, *El aragonés de Panticosa. Gramática,* Osca, Instituto de Estudios Altoaragoneses, 1986.
NAGORE LAÍN, Francho, "Un testo en aragonés d'o sieglo XVII", in *Fuellas,* 18 (1980), pp. 14-17.
NOGUERO PUYUELO, Chusé, "Más bocables de Mundot (Sobrarbe)", in *Fuellas,* 24 (1981), p. 15.
PERALTA, Mariano, *Ensayo de un diccionario aragonés-castellano,* Saragossa, 1836 (Reimpressió Palma, José Gelabert, 1853; reproducció a Madrid, El Museo Universal, 1984). (= PERALTA).
PLAZA BOYA, Antonio, *El mundo religioso del Alto Esera,* Osca, Instituto de Estudios Altoaragoneses, 1986.
RODÉS, Francho, "Sobre o charrar monegrino", in *Fuellas,* 34 (1983), pp. 8-10.
ROHLFS, Gerhard, *Diccionario dialectal del Pirineo aragonés,* Saragossa, Institución Fernando el Católico, 1985. (= DDPA).
SCHIB, Gret, *Vocabulari de sant Vicent Ferrer,* Barcelona, Fundació Salvador Vives Casajuana, 1977. (= SCHIB).
TORRES FORNÉS, C., *Sobre voces aragonesas usadas en Segorbe,* Valéncia, Im. Tipogràfica Moderna, 1903. (= TORRES).
VIDALLER, Rafel, "Chiqueta replega de bocabulario de Salas Altas", in *Fuellas,* 18 (1980), pp. 12-14. (= VIDALLER).